

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zásada ne bis in idem a odpírači služby - část. III (soudní rehabilitace)

V návaznosti na nálezy Ústavního soudu řešící otázku totožnosti skutku u trestných činů nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 TZ a vyhýbání se výkonu civilní služby podle §§ 272c a 272d TZ, kdy totožnost skutku udržuje úmysl trvale se vyhnout vojenské či civilní službě, podal ministr spravedlnosti celou řadu stížností pro porušení zákona proti rozhodnutím vojenských soudů v 50. a 60. letech minulého století.

V návaznosti na nálezy Ústavního soudu řešící otázku totožnosti skutku u trestných činů nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 TZ a vyhýbání se výkonu civilní služby podle §§ 272c a 272d TZ, kdy totožnost skutku udržuje úmysl trvale se vyhnout vojenské či civilní službě, podal ministr spravedlnosti celou řadu stížností pro porušení zákona proti rozhodnutím vojenských soudů v 50. a 60. letech minulého století. Rozsudky Nejvyššího soudu o těchto stížnostech pro porušení zákona si jsou v mnohém podobné. Zaměřím se nyní jen na to, co je společné a na jiné podobné znaky. V těchto rozsudcích je však i mnoho odlišností od sebe navzájem.

Základní konstrukce, v čem jsou tato rozhodnutí obdobná, je následující; stížnost pro porušení zákona směřuje do pravomocného rozhodnutí, ve kterém je obviněný uznán vinným trestným činem nenastoupení služby v branné moci podle § 265 odst. 1 zákona č. 86/1950 Sb. nebo vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb. Stížnost pro porušení zákona pak poukazuje na to, že obviněný byl již jiným dřívějším pravomocným rozhodnutím odsouzen za takový trestný čin. Obviněný se vždy dovolával svého náboženského přesvědčení a úmyslu trvale se vyhnout vojenské službě, v dalším případě pak již jen setrval na jednou projevené vůli neplnit vojenské povinnosti. Stížnost pro porušení zákona právě s ohledem na nálezy Ústavního soudu, zejména na nález sp. zn. IV. ÚS 81/95, dovozuje porušení zásady ne bis in idem. (Zásada ne bis in idem byla zakotvena v § 6 zákona č. 64/1956 Sb., před jejím výslovným stanovením bylo možno uznání této zásady dovodit z některých ustanovení zákona č. 87/1950 Sb.) Nutno ještě podotknout, že stížností napadené rozhodnutí bylo většinou předtím přezkoumáváno v rehabilitačním řízení podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci. V tomto řízení pak byl v nejvíce případech zrušen výrok o trestu a při nezměněném výroku o vině upuštěno od potrestání.

Nejvyšší soud o takové stížnosti pro porušení zákona rozhodl tak, že trestní stíhání obviněného podle § 11 odst. 1 písm. f) TŘ zastavil, a to pro skutek popsany v napadeném rozhodnutí, tedy v rozhodnutí, které bylo v pořadí odsouzením druhým.

Takovéto klasické schéma naplňují rozsudky Nejvyššího soudu ČR:

- sp. zn. 4 Tz 159/2000 ze dne 13.9.2000
- sp. zn. 4 Tz 241/2000 ze dne 31.10.2000
- sp. zn. 11 Tz 130/2001 ze dne 22.3.2001
- sp. zn. 4 Tz 59/2001 ze dne 15.5.2001
- sp. zn. 4 Tz 221/2001 ze dne 17.10.2001
- sp. zn. 4 Tz 9/2002 ze dne 27.2.2002
- sp. zn. 4 Tz 10/2002 ze dne 17.4.2002
- sp. zn. 4 Tz 31/2002 ze dne 29.5.2002
- sp. zn. 4 Tz 35/2002 ze dne 3.7.2002
- sp. zn. 4 Tz 144/2001 ze dne 10.7.2001

Posledně uvedený rozsudek oproti ostatním vykazuje jednu zvláštnost. Obviněný byl totiž v rehabilitačním řízení zproštěn obžaloby pro trestný čin vyhýbání se služební povinnosti podle § 270

odst. 1 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb., který měl spáchat podle v pořadí prvního odsouzení. I zprošťující rozsudek zakládá překážku věci rozhodnuté, proto Nejvyšší soud trestní stíhání obviněného podle § 11 odst. 1 písm. f) TŘ zastavil. Proč je toto rozhodnutí zvláštní, ukáží až ve srovnání s dalšími rozsudky Nejvyššího soudu.

K doplnění uvádím právní názor publikovaný ve sbírce Soubor rozhodnutí NS, C.H.Beck 2001, Praha, pod T 161., rozsudek sp. zn. 4 Tz 59/2001, a pod T 158., rozsudek sp. zn. 11 Tz 28/2001.

T 158. 1. Jestliže obviněný při svém dalším povolání k výkonu vojenské služby jen setrvává na své dříve projevené vůli tuto službu z náboženských důvodů nevykonávat, jde o totožný skutek, a nikoli o skutek nový. Proto s ohledem na zásadu ne bis in idem je vyloučeno opětovné odsouzení za odmítání výkonu vojenské služby z uvedených důvodů. V tomto ohledu je nevýznamné, že v případě dalšího odsouzení byl obviněný uznán vinným jiným vojenským trestným činem než v případě prvního odsouzení, neboť to nic nemění na tom, že v obou případech podstatou jednání obviněného bylo, že odmítal z týchž důvodů vykonávat vojenskou službu.

T 161. Jednal-li obviněný od počátku v úmyslu trvale se vyhnout vojenské službě, je jeho jednání spočívající jednak v nenastoupení vojenského cvičení, jednak v odmítnutí obléci vojenský stejnokroj a konat vojenský výcvik tímž skutkem, byť jeho právní posouzení je rozdílné.

Další rozsudky vykazují jisté zvláštnosti a zajímavosti, na které se nyní zaměřím.

Ve věci pod sp. zn. 5 Tz 159/2000 (rozsudek ze dne 7.12.2000) jde o tři odsouzení za jeden skutek. Stížností pro porušení zákona byl napaden třetí rozsudek, který byl po provedeném rehabilitačním řízení platný toliko ve výroku o vině. V jiném rehabilitačním řízení pak byly ve všech výrocích zrušeny první i druhý rozsudek, obviněný byl v obou těchto případech zproštěn obžaloby. Nyní narážím na onu zvláštnost, kterou jsem prve uvedla u rozsudku sp. zn. 4 Tz 144/2001. Nejvyšší soud zde na rozdíl od posledně zmíněné věci dovedl, že tedy když již zbyl jen jediný odsuzující rozsudek, a to platný toliko ve výroku o vině, pak je obviněný odsouzen jen jednou. O porušení zásady ne bis in idem tedy nemůže jít. Překážku věci rozhodnuté zakládá dřívější rozhodnutí jen tehdy, jestliže nebylo v předepsaném řízení zrušeno. V posuzované věci však byly obě dřívější odsouzení obviněného zrušena v celém rozsahu v rehabilitačním řízení, a to zpětně k datu, kdy byla vydána.

Nabízí se mi otázka, zda v této věci Nejvyšší soud zapomněl na to, že uvedená rozhodnutí sice zrušená byla, avšak obviněný byl následně v obou případech obžaloby zproštěn, což je také rozhodnutí zakládající překážku věci rozhodnuté. Anebo, vzhledem k Ústavním soudem vytyčené koncepci totožnosti skutku, překážku věci rozhodnuté u trestných činů týkajících se trvalého odmítání služby zakládá pouze odsuzující rozsudek a nikoli zprošťující. To z nálezů Ústavního soudu není zřejmé.

Nejvyšší soud v projednávané věci stížnost pro porušení zákona z výše zmíněného důvodu zamítl. Zajímavá je v tomto rozhodnutí ještě argumentace ohledně jiné problematiky, která je vyjádřena i v jiné věci, a to sp. zn. 5 Tz 26/2001. Tento právní názor je publikován pod T 134. ve sbírce Soubor rozhodnutí NS, C.H.Beck 2001, Praha. Poukazuji na to zejména v souvislosti s nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 285/97, o kterém se zmiňuji níže.

T 134. Trestný čin vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) trestního zákona č. 86/1950 Sb. není uveden v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. [119/1990](#) Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož byla některá odsuzující soudní rozhodnutí zrušena přímo ze zákona, aniž by jejich zákonost bylo třeba jakkoli přezkoumávat. Nejde tedy o takový čin, jehož prohlášení za trestný čin by samo o sobě odporovalo mezinárodním dokumentům, mezinárodním právním normám a principům demokratické společnosti respektující zaručená občanská politická práva a svobody. Vzhledem k tomu nelze bez dalšího považovat odsouzení pro uvedený trestný čin za nezákonné jen proto, že se při jeho spáchání odvolával pachatel na své náboženské přesvědčení. Zrušení odsuzujícího rozhodnutí týkajícího se tohoto trestného činu v přezkumném rehabilitačním řízení bylo proto podmíněno zjištěním některé z vad uvedených v § 14 odst. 1 zákona č.

[119/1990](#) Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, nebo vady obdobné.

Rozsudek sp. zn. 5 Tz 19/2001 ze dne 21.8.2001 je zajímavý tím, že zohledňuje nálezy Ústavního soudu ze dne 7.10.1998 sp. zn. II. ÚS 285/97, kde byl hodnocen soulad právních předpisů týkajících

se povinnosti občana vykonávat vojenskou službu s náboženskou svobodou zaručenou čl. 16 odst. 1 Ústavy československé republiky ze dne 9.5.1948, jakož i s odpovídajícími mezinárodními dokumenty. Ústavní soud v nálezu dovedl, že tehdejší zákonná úprava nezajišťovala uplatnění tohoto ústavního práva. Ve věci projednávané pod sp. zn. II. ÚS 285/97 byl obviněný odsouzen za trestný čin vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) trestního zákona č. 86/1950 Sb., rozsudek byl založen na skutkovém zjištění, že při odmítnutí konání vojenské služby obviněný prohlásil, že mu v tom brání náboženské přesvědčení. Podle Ústavního soudu jde o čin, který směřoval k uplatnění základního práva občana, zaručeného mu Ústavou a vyhlášeného ve Všeobecné deklaraci lidských práv, který byl v rozporu s mezinárodním právem prohlášen za trestný. Odsouzení obviněného za čin jím spáchaný bylo tedy provedeno v rozporu s principy demokratické společnosti. U obviněného se jednalo o uplatnění práva na svobodu myšlení, svědomí i náboženství, jak to má na mysli čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv. Ústava z roku 1948 tuto svobodu svědomí a vyznání sice formálně zaručovala, ovšem takový zákon, aby toto právo občan mohl realizovat, vydán nebyl a ustanovení jiných norem tuto svobodu prakticky likvidovala. Obviněný tedy neměl vůbec žádnou možnost, aby mohl dostát svým povinnostem, uloženým mu zákonem, aniž by se dostal do rozporu se svým vlastním svědomím. Takto nazíraný čin jednotlivce není možno chápat jako úmyslný trestný čin. Vráťím se k rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 19/2001. Nejvyšší soud zde dovedl, že v souladu s tímto nálezem neměl být obviněný uznán napadeným rozsudkem vinným trestným činem vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) trestního zákona č. 86/1950 Sb., neboť pouze realizoval své právo svobody vyznání a svědomí, které mu bylo v daném případě zaručeno Ústavou ČSSR z roku 1960.

Ve věci tedy naproti sobě stálo dvojí porušení zákona. Předně jednání obviněného vůbec nemělo být kvalifikováno jako trestný čin, a pak také bylo rozhodováno v rozporu se zásadou ne bis in idem (stížnost pro porušení zákona napadala v pořadí druhé odsouzení za jeden skutek). Nejvyšší soud zastavil trestní stíhání obviněného pro skutek popsany v napadeném rozhodnutí; o zproštění obžaloby rozhodnout nemohl, protože by tím rozhodl i o té části jednoho skutku popsaného ve výroku o vině v pořadí prvního rozsudku, když vůči tomuto rozsudku stížnost pro porušení zákona podána nebyla.

Podobně je rozhodnuto i v rozsudku sp. zn. 5 Tz 212/2001 ze dne 19.12.2001.

V rozsudku sp. zn. 11 Tz 28/2001 ze dne 26.4.2001 Nejvyšší soud dovedl, že tím podstatným v projednávané věci je to, že jednání obviněného, kterým byl uznán vinným druhým rozsudkem ohledně jednoho skutku, není vzhledem k nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 285/97 trestným činem. Proto obviněného obžaloby zprostil.

Stejný způsob uvažování je pak vidět u rozsudku sp. zn. 7 Tz 93/2001 ze dne 30.5.2001.

Toto podle mého názoru není správné, neboť takto je obviněný za jeden skutek odsouzen i zproštěn; Nejvyšší soud měl trestní stíhání obviněného zastavit.

Rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tz 291/2001 ze dne 6.12.2001 a sp. zn. 6 Tz 14/2002 ze dne 3.4.2002 jsou si podobné v tom, že první odsuzující rozsudek ohledně jednoho skutku byl v rehabilitačním řízení zrušen a obviněný byl obžaloby zproštěn. Co se týče napadeného druhého odsuzujícího rozsudku, tak tam vzhledem k nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 285/97 Nejvyšší soud shledal, že skutek není trestným činem a zprostil obviněného obžaloby.

Vidím zde problém již výše uvedený, trestní stíhání mělo být zastaveno, protože ohledně skutku již bylo pravomocně rozhodnuto. Zdá se, že si toto Nejvyšší soud neuvědomil a omylem rozhodl o zproštění místo o zastavení, když se soustředil na jiné otázky, a zproštění i zastavení jsou pro obviněného v efektu srovnatelné, i když procesně právně jde v jednom případě o rozhodnutí ve věci a v druhém případě o procesní rozhodnutí.

Další články:

- [Podmíněné upuštění od trestního stíhání: racionální odklon u právnických osob](#)
- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námitky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)